

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 32 Volume: 7 Issue: 32

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKİYE'DE PROTESTAN MÜZİĞİ: İZMİR BUCA BAPTİST KİLİSESİ ÖRNEĞİNDE MÜZİK VE İBADET*

PROTESTANT MUSIC IN TURKEY: MUSIC AND WORSHIP IN THE CASE OF İZMİR BUCA BAPTIST CHURCH

Onur ŞENEL**

Yasemin ATA***

Öz

Bu çalışmanın konusu Türkiye'de henüz fazla tanınmayan topluluklar olan Protestanların ve Baptistlerin dini pratiklerinde kullandıkları müziği ve din ile müzik ilişkisine bakışlarını incelemek ve ayrıca dünya çapında inananlara sahip bu mezheplerin müzikli ibadetlerinin Türkiye'deki yansımaları göstermektir. Bu bağlamda ilk önce Protestan ve Baptist kimliği tanıtılacak, daha sonra ise Protestan reformunun dini müziğe getirdiği yenilikler ele alınacaktır. Son kısımda ise Türkiye'deki üç Baptist kilisesinden biri olan Buca Baptist kilisesinde yapılan iki ayrı alan çalışmasının ışığında burada gerçekleşmekte olan çeşitli ibadet ve etkinlikler, müziğin bu ibadet ve etkinliklerdeki yeri ve kullanım şekli ile topluluğun dini müziğe, müzisyenliğe bakışı ve dini repertuarının oluşumu açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Protestanlık, Baptistler, Dini Müzik, Protestan Müziği.

Abstract

This article investigates the concept of religious music and musical worships in Protestants and Baptists, who are unknown religious groups in Turkey, and also illustrates musical worships of these sects, which have believers all over the World, in particular to Turkey. In this concept first, identities of Protestant and Baptist will be introduced, then innovations in religious music as a result of protestant reform will be explained. In the last chapter different worshipping activities, usage of music and musicianship and hymn repertoire in Buca church, which is one of the three Baptist churches in Turkey, will be illustrated in the light of two different fieldworks.

Keywords: Protestantism, Baptists, Religious Music, Protestant Music.

* Bu çalışma, 29-31 Mayıs 2014 tarihleri arasında gerçekleşen V. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumunda "Dini Müzikte Reform: Buca Baptist Kilisesi Örneğinde Protestan Müziği ve İbadeti" başlığıyla sözlü olarak sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir.

** Arş. Gör. Dr. Düzce Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bölümü.

*** Arş. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü.

Giriş

Merriam, müziğin temel işlevlerinden birinin sosyal kurumları ve dini ritüelleri onaylama işlevi olduğunu belirtir. Buna göre müzik, dini kuralları ifade ederek dini sistemin onaylanmasına katkı sağladığı gibi sosyal standartlara uyuma da yardımcı olmaktadır (1964: 219-227). Bu sebeple müziği inançlardan soyutlamış bir toplum düşünmek zordur. Dini açıdan müziğin önemi ve kullanım biçimleri kültürden kültüre farklılık gösterebilse de müzik ve din ilişkisi her toplumun ritüel biçimlerinde karşılığını bulur. Öyle ki müziği çoğu kez dine aykırı gören bazı Müslüman toplumlarının müzik olduğunu kabul etmeseler bile çeşitli şekillerde (ezan, mevlüt, ilahi vb.) müzikten yararlanmasında da, modern ve laik batı toplumlarının dini ritüellerinde müziğe yer vermelerinde de temelde aynı durum görülür. Müziğin dinsel kullanımının altında yatan duygu durumunu değiştirme potansiyeli, dini duyguların yoğunlaşmasını, doğaüstü ile iletişime geçildiği hissini ve benzer duyguların paylaşılmasını sağlamaktadır (Merriam, 1964: 219-227). Bundan öte müzik dini kuralların öğrenilmesine ve yaygınlaşmasına da katkıda bulunarak dini toplulukları genişletmektedir. Bu bağlamda tüm toplumlar için işlevsel olan dini müzik, parçası olduğu inanç gibi her topluluğun kendi dini ve kültürel ifade şekline göre biçimlenen bir araç olmuştur. Aynı dini, hatta aynı mezhebi paylaştığı halde müziğin dinle ilişkisinin farklı şekillerde görüldüğü toplulukların varlığı da inançlar üzerindeki bu görüş ayrılıklarının ritüellere ve müziğe yansımalarının bir sonucudur.

Avrupa'da kurulu dinsel düzene bir protesto olarak ortaya çıkan Protestanlık, kendi ritüellerini olduğu kadar dini müziğini de kuruluş ideallerine paralel olarak eski dinsel düzenin kimliğinden sıyrılma ile karakterize etmiştir. En yalın haliyle kurucusu olduğu Luther'in ideallerinde görülen hoşça giden her müziğin insanları kiliseye çekmekte araç olarak kullanılabileceği ve dini müziği cemaate bırakma fikirleri, Protestan müziğinin dününe olduğu kadar bugününe de damgasını vurur. Dinsel reformlardan yola çıkan bu düşünceye göre anlamadıkları bir dilin ibadet dili olması insanlar için ne kadar anlamsızsa tanımadıkları ya da hoşlarına gitmeyen müzikleri kullanmak da o kadar anlamsızdır. Tanrı ve insan arasında bir ruhban sınıfı ne kadar gereksizse ibadete dini şeklini vermesi için özel olarak oluşturulan müzik ve müzisyenlik de o kadar gereksizdir. Bu bağlamda kilise yönetiminde her konuda söz sahibi olması düşünülen cemaatin kültürünün müzik konusunda da yönlendirici olacağı açıktır. Protestanlığın kuruluşundan bu yana yüzyıllar geçmiş ve kendi içinde birçok kola ayrılmış olsa da bu mezhebin müzikle ilişkisini belirleyen hala bu idealdir. Öyle ki Protestanlık için müzik içine girdiği toplumun şeklini alan ve amaca uygun olduğu sürece her haliyle kabul edilebilecek bir araçtır.

Protestanlığın Anadolu geçmişinin uzun bir öyküsü olsa da bugün Türkiye Protestanlarının sayısı ve etkinlik alanı sınırlıdır. Bununla beraber ibadetlerine olduğu kadar cemaatlerini büyütme faaliyetlerine de devam etmektedirler. Birbirinden farklı inançlara ve ibadet şekillerine sahip bu protestan grupları farklı örgütsel yapılara ve bağlantılara sahip olasalar da özellikle genişleme ideali etrafında birleşirler. Bu sebeple Protestan geleneklerinden kaynaklanan ve genişleme düşüncesinde kullanışlı bir propaganda aracı olan müzik pratikleri de çok benzerdir. Bu benzerliği sağlayan dini müziğin uyuma dönük karakteri olduğu kadar henüz kendi müzik dağarını oluşturamamış Türkiye Protestanlarının kendilerine temel aldığı örneklerin de benzer olmasıdır.

Protestan din anlayışını Baptist kimliği altında tanımlayan Buca Baptist topluluğu, büyük ve tarihi kilise binası, müzikli ibadet anlayışı, cemaatten müzisyenleri ve tercüme edilmiş Protestan ilahilerinden oluşan müzik dağarı ile Türkiye Protestanlarının ve Baptistlerinin ibadet ve müzik pratiklerinin incelenbilmesi açısından uygun bir örneklem oluşturur. Bununla birlikte bu örneklem sadece Türkiye'deki Protestan müziğine ışık tutmakla kalmayıp Protestan misyonerliğinin bir parçası olan müziğin yabancı bir kültürlerdeki kullanımını açısından da yorumlanabilir durumdadır.

Protestan Mehzebi

Protestanlık batı inanç dünyasında, kökeni 16. Yüzyıla dayanan düşünsel bir devrim olarak tanımlanabilir. Bu devrimin fitilini ateşleyen ve yeni bir mehzebin ortaya çıkmasına sebep olacak gelişmeler Marthin Luther'in Ekim 1517'de Wittenberg Şatosu Kilisesi'nin kapısına 95 maddelik bir bildiri asmasına dek uzanır (Noll, 2000: 25). Luther'in genel olarak günahlara karşılık kiliseden para ile af belgesi satın alınmasını eleştirdiği bildirisi aslında Katolik Hristiyanlığını temelden sorgulamış ve yeni bir hareketin düşünsel temelini atmıştır. Bu düşüncenin devrimsel yapısını oluşturan öğeler ruhban sınıfına karşı çıkma, Tanrı katında herkesi eşit sayma ve kilisenin insanlar üzerindeki yönetici konumunu ve hukukunu ret etme olarak ifade edilebilir (Erbaş, 2007: 50-51). Ruhban sınıfının aracı konumunda İncile hâkim olmanın büyük payı olduğunu düşünen Luther'in incili Almanca'ya çevirerek herkes için anlaşılabilir hale getirmesi ise kuşkusuz en radikal eylemlerinden biridir. Ana hatlarıyla aracı sınıfın ortadan kalkması ve Tanrı'nın tüm insanlara eşit mesafede olduğu fikirleri üzerinde temellenen Protestan reformu dini ritüeller ve inanışlarda kişinin rızasını, kutsal kitabın aklın ışığında değerlendirilmesini, herkesin kilise yönetiminde eşit hakka sahip olmasını, ana dilde ibadeti ve gösteriştan kaçınmayı getirir. Kiliseyi amaç değil araç olarak gören bu yeni anlayış kilise tanımını da her çevreden gelen kişilerin oluşturduğu basit bir topluluk olarak yapar. Buradaki din adamı olan pastör cemaatten bir farkı olmayan bir kişi olup rahip gibi bir din uleması ve inanılması gerekenleri dikte eden biri değil sadece mümkün ve kabul edilebilir yorumları telkin etmekle görevli sade birisi olarak kabul edilir. Esasen kilise de kutsal kitabın toplumsal okunuşu etrafında oluşturulmuş bir yapıdan başka birşey değildir. Din bütünüyle kutsal kitabın dağıtılması, öğretilmesi ve okuması etrafında şekillenir. Protestan anlayışın laikliği, özgürlüğü ve demokratik yapıyı desteklemesi de bu bağlamda kuruluş karakteriyle uyumludur (Erbaş, 2007: 124 - 149).

Luther'in dini ve siyasi sebeplerden kendisine birçok destekçi bulması ile Katolik kilisesine karşı zamanla kitlesel hale gelen bu hareket giderek yeni bir mehzebe dönüşmüştür. Roma'ya bağlı kalınması konusunda baskı yapan Alman imparatoru Şarlken'e karşı çıkan Luther yanlısı prenslerin yaptıkları protesto sebebiyle "Protestan prensler" olarak adlandırılması ve Lutherci reformu tanıyanların da "Protestanlar" olarak nitelendirilmeleri ise ister istemez bu yeni mehzebin adını da koymuştur¹ (Erbaş, 2007: 60). Bununla birlikte Protestan kilisesinin kuruluşu Luther'in 1530 yılındaki Ausburg meclisinde hareketinin esaslarını açıklamasıyla gerçekleşecektir. Bu tarihten sonra 1552'ye kadar kendi aralarında savaşıyan Katolik ve Protestanlar ortak tehdit olarak gördükleri Osmanlı Devleti ile ancak birleşerek baş edebilecekleri düşüncesiyle uzlaşmak zorunda kalmış ve bu tarihte yapılan Passau antlaşması Protestanlığın resmen tanındığını ilan etmiştir (Malkoç, 2011:7-7). Sonraki dönemlerde Protestanlığın da kendi içinde çeşitli guruplara bölünmesi ile (Anglikanizm, Evanjelizm, Pietizm, Baptizm gibi) birbirinden çok farklı teolojileri, ayinleri ve organizasyonları olan bu guruplar "Protestanlıklar" olarak anılacaktır (Erbaş, 2007;62).

Protestanlığın yerleşik inançlar üzerinde yaptığı radikal değişikliklerle bir devrim niteliği taşıdığı şüphesizdir ki bu devrim ortaçağın aristokratik dinsel düşüncesiyle yeniçağın dünyasal burjuva düşüncesi arasındaki köprü olarak da değerlendirilir (Erol, 1998: 31). Bu sebeple her devrim de olduğu gibi bu devrim de yüzyıllar süren savaş ve tartışmalara neden olmuştur. Bununla birlikte protestanlar için bu hareket bir devrimden çok arınmayı ifade eder. Onlara göre reform sayesinde Hristiyanlığın yeni ahit kitabındaki şekline yani ilk saf haline dönmek mümkün olmuştur² (Erbaş, 2007;63).

¹ Kendilerini Roma Katoliklerinden ve Ortodoks doğu kiliselerinden ayrı tutan Hristiyan kiliseleri ve toplulukları için Protestan teriminin ilk kullanılışı 1529'da Spire'de toplanan bir mecliste gerçekleşmiştir (Noll, 2000: 25; Erbaş, 2007: 59).

² Her ne kadar bir devrimi tanımlasa da reformun kilise otoritesini kaldırmaktan çok farklı bir anlamla değiştirmek şeklinde gerçekleştiği de düşünülür (Malkoç 2011: 21).

Baptisizm

Protestan inanç ve pratiklerinin çeşitli siyasi ve dini olaylar sebebiyle farklı yerlerde farklı yönlere gelişmesi, kendilerini Protestan olarak kabul etmekle beraber farklı bir konumda tanımlayan çeşitli gurupların doğmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda İngiliz Anglikan Kilisesi'nin Katoliklikten etkilenecek bozulmaya uğradığı düşüncesi Baptistlerin ortaya çıkışındaki en önemli etkidir (Leonard, 2005:7). Genel Protestan anlayışa aykırı olarak Anglikan Kilisesi'nin İngiltere kralı ve kraliçesini kilisenin başı olarak görmesi ve bu kilisenin de devlet kilisesi olarak kabul edilmesi gibi Katoliklik ile Protestanlığı kaynaştırmaya çalışan kimi uygulamalar İngiltere'de dinin özünden uzaklaştığı düşüncelerini de beraberinde getirerek yeni bir reform arayışı doğurmuştur (Erbaş, 2007; 100-101, 112). Bu yeni reformun "Luther"i olacak kişi ise Gainsborough pastörü olan John Smith'dir (1554 - 1612). Anglikanizmi kabullenemeyen Smith 1608'de kilisesini İngiltere'den Amsterdam'a taşıyarak bu yeni gurubun temelini atmış (Hillerbrand, 2004: 184) ve kilisesi ile bilinen ilk Baptist gurubunu oluşturmuştur (Leonard, 2005: 7). Bir Anglikan olarak yetişen John Smith ve daha sonradan en az onun kadar önemli bir rol üstlenecek olan Thomas Helwys, Luther'in temel fikirleri aracılığıyla İngiliz kilisesini Roma Katolik kilisesinin bütün izlerinden arındırmayı arzulamışlardır. Buna göre inanç ve uygulamalarında öncelikle kilise geleneğini ya da inançlarını değil incili rehber alan bu ilk Baptistler kilisenin sadece inananlar tarafından oluşturulmasının ve piskoposlar tarafından değil müminlerin kendileri tarafından idare edilmesinin gerekliliğini savunurlar. Öte yandan bu mezhebe adını veren Baptist (vaftiz) kelimesi grubun farklı vaftiz anlayışının inancının da temelini oturduğunu gösterir. Yanlış bir kilisede (Anglikan) yapılmış olması ve o yaşta bilinçli inancın mümkün olmaması sebebiyle bebekken vaftiz olmanın gerçek anlamda vaftiz olmak olmadığına inanan Smith ve Helwys kendi müritleriyle birlikte yeniden vaftiz olmuşlar ve vaftizde ve inançta bilinç ve hür iradenin gerekliliğini vurgulamışlardır (Shurden, 2011). Bu bağlamda Baptistler için en önemli pratiklerden birisi olan vaftiz, vücudun suya tamamen batırılması şeklinde yapılmakta ve bunun kişinin İsa'ya kendi iradesi ile inanmasının bir sembolü olduğu düşünülmektedir (Erbaş, 2007: 113).

Protestanların kendi içlerinde farklı inançlara sahip olmaları gibi Baptistler içinde de fikir ayrılıkları vardır. Seçim ve kader, İncilsel ilham teorileri ve günahattan kurtulma gibi bazı problemlere bakışları açısından Baptistler arasında da uzlaşamayacak kadar farklı görüşler bulunur. Bununla beraber, kendilerine özgü vaftiz şekilleri, cemaatsel yönetim ve yerel kiliselerin özerkliği gibi konular Baptist kimliğinin genel özellikleri olarak kabul edilebilir (Leonard, 2005:7). Özellikle Baptistlerin kilise yönetimi anlayışında çoğulcu ya da cemaatçi yapıyı benimsemiş olmaları önemli bir ayrımdır³. Baptistlerin birçok ülkede bağımsız kilise geleneğine bağlı olmaları "müminler kilisesi" (believer's churches) olarak anılmalarına da yol açmaktadır (Hillerbrand, 2004; 184). Baptist kiliseleri aynı zamanda bağımsız Protestan kiliseleri olarak da adlandırılır (Malkoç, 2011: 143).

Önceleri resmi dine karşı olmaları sebebiyle İngiliz hükümetinden eziyet gören baptistler, 1689 yılında çıkan bir yasa ile kendilerine ibadet özgürlüğü tanınmasından itibaren 18. Yüzyılda sayılarını oldukça arttırıp 19. Yüzyıl'da kıta Avrupa'sına da yayılırlar. Ancak etki alanları Britanya ve Amerika olacaktır. Bugün tüm dünyada yayılmış olan Baptisizmin merkezi de kuzey Amerika'dır⁴ ve Baptistler buradaki en büyük mezhep grubunu da oluşturur (Hillerbrand, 2004; 181 - 182; Shurden, 2011). Baptistler İsa Mesih'in dünyaya gelerek kıyameti başlatacağına ve bunun için dünyanın Hristiyanlaştırılması gerektiğine inandıklarından incilin yayılmasına, misyonerliğe çok önem verirler ve bu konuda birçok Protestan kilisesinden de daha etkilidirler. Dünya genelinde geniş bir misyon ağı kurmuş olmaları da bunu doğrulamaktadır (Özkan, 2005: 41 ve Güngör, 2005: 69'dan aktaran Malkoç, 2011: 145).

³ Malkoç'a göre Protestanlıkta üç çeşit yönetim anlayışı bulunmaktadır: Piskoposluk yönetimi, ihtiyarlar yönetimi ve cemaatsel yönetim (2011: 28).

⁴ Baptisizmin en ünlü temsilcilerinden biri olan Martin Luther King JR. Amerika'da Alabama, Dexter Bulvarı Baptist kilisesi pastörü olarak ünlenmiştir (Shurden 2011).

Baptistler ortak bir yönetime sahip olmasa da günümüzde dünya çapında yayılmış olan çok çeşitli Baptist gurupları arasındaki ilişkiyi sağlamak, misyonları ve yeni oluşumları desteklemek amacıyla kurulmuş olan çeşitli organizasyonlar vardır. Örneğin 1905 yılında kurulan Baptist Dünya Birliği (*Baptist World Alliance*) 200'den fazla ülkede 44 milyondan fazla yesi olan Baptist birlikleri ve konvansiyonlarının birleşiminden oluşur. Bu birlik 6 kıtasal federasyonu (Afrika, Asya, Karayip, Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika) da içinde barındırmakta ve uluslararası etkinliği olan en önemli Baptist organizasyonlarından birini oluşurmaktadır ⁵ (Hillerbrand, 2004; 188-198). Bugün tüm dünyada 500 milyon Protestan ve 80 milyon kadar Baptist olduğu düşünülmektedir (Malkoç, 2011: 44).

Protestan Müzik Reformu

Protestan anlayışın farklı ritüel ve inanç pratikleri doğal olarak bu yeni konsepte uygun bir müzikal farklılığı da beraberinde getirir. Protestan kimliği etrafında çevrelenen bu yeni müzik anlayışının temelini tıpkı inanç pratikleri gibi Katolik kilisesinin izlerinden arınma oluşturur. Bu da dini reform hareketiyle paralel bir biçimde olacaktır. Örneğin profesyonel din adamları olan ruhban sınıfının yerine sıradan halkı koymak isteyen Protestan düşüncesi, Katolik kilisesindeki profesyonel müzisyenleri, hatta bununla birlikte profesyonellik gerektiren org dahil tüm enstrümanları da kaldırmış ve yerine sıradan insanlardan oluşan halk korosunun eşiksiz (akapella) söylediği ilahileri koymuştur. Geleneksel kilise müziği anlayışında önemli değişikliklerin nn açacak olan da esasen halkın dini müziğe bu dahil edililişidir. Çünkü bu durumda halkın güçlük çekmeden söyleyebileceği melodiler bulunması gerekmiş, ana dilde yazılan ilahiler, halk şarkıları ve ayrıca halka çekici gelebilecek her türlü kolay anlaşılır ve hoşa giden ezgi kullanılmıştır. Bu da önceden uygunsuz olarak görülen müzik biçimlerinin de kiliseye girmesinin nn açmıştır (Mimaroglu, 1999: 27-28; kaygısız, 2004: 80). Reformistler böylece karmaşık vokal ve enstrümantal müziği, aşırı derecede teatral performansları, büyük törenleri, devasa orgları ve sıradan insanlar için anlaşılmaz olan sözleri kaldırdığı gibi dini müzikte ruhban sınıfını hatırlatan tüm öğeleri de yasaklamış oluyordu (Barber, 2006).

Cemaatin ilahi düşünceye yaklaşmasını güçlük çekmeden söyleyebileceği ezgilerde gören (Erol, 1998: 33) ve kendisi de bir müzisyen olan Luther müziğin, kutsal kitabın sözlerinin yaygınlaşmasında vaazın kendisi kadar önemli olduğunu belirtmiştir (Hillerbrand, 2004: 1326). Katolik kilisenin yerleşik geleneklerinin tersine basit ve pragmatik bir yaklaşımı benimsemiş olan Luther, Latince sözlerden tercüme ettiği İncil'in bir bölümü olan psalmli⁶ bir çok ilahinin temel haline getirmiş ve insanı Tanrı'ya yakınlaştıracak bu ilahilerin her tapınma da kullanılmasında ısrar etmiştir (Barber, 2006). Bununla birlikte ilk dönem Protestan ilahileri sadece psalmlele sınırlı değildir. Luther'in kendi yazdığı, İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi ve yeniden dirilişini anlatan ve daha sonra "Lutheryan Koraller" olarak adlandırılan ilahilerden de söz etmek mümkündür (Protestant Music).

Protestan müziği öncelikle sanati bestecilerle anılır. Luther'in dini müziğe getirdiği yenilikler Hassler, Eccard, Lechner ve Praetorius gibi bestecilerin elinde gelişecek ve Bach'a kadar uzanan yolu oluşturacaktır (Barber, 2006). Zaman içinde William Byrd, Henry Purcell, Johann Sebastian Bach, George Frideric Handel, Ralph Vaughan Williams, Benjamin Britten gibi önemli bestecileri ile kendi kimliğini oluşturan Protestan müziği 19. Yüzyıldan itibaren caz karakterli Afrika Amerika spirituelleri ile popüler müzik formlarına da yönelmeye başlamış ve

⁵ Baptist Dünya birliğinin 121 ülkede 228 organizasyonu vardır (<http://www.bwanet.org/about-us2/intra-baptist-relations>). En büyük Baptist topluluğu ise Amerika'da bulunan Güneyli Baptist topluluğudur. (Southern Baptist Convention). Topluluğun 16 milyon yesi bulunmaktadır (Malkoç 2011: 151).

⁶ Zebur ya da Mezmurlar olarak da bilinen ve incilin de bir bölümünü (eski ahit) oluşturan Psalmlele kitabı (books of psalms) Davud (David) peygamberin kutsal kitabıdır. 150 dini şiirden oluşan Zebur'da tanrıya inanç ve tanrıya yakınlaşma ile tanrının adaletinin fakir ve mazlumları koruması konu edilir. Psalmlele kitabında: 1- Tanrının doğa ve tarihteki büyüklüğünü anlatan şarkılar; 2 - insanların ya da cemaatin tanrıdan çeşitli konularda yardım istemesi ve tanrısal kurtuluşa kesin inanç; 3 - tanrıya şükran şarkıları olmak üzere üç psalm tri bulunmaktadır (Berlin, 2011: 589-590)

halkın hoşuna giden müzikleri kullanma idealini sürdürmüştür (Hillerbrand, 2004: 1326). Bu anlamda zamanla Protestan müziğinde halk sanatı ile yüksek sanat arasında bir ayrımın belirmeye başladığı da söylenebilir: J.S. Bach gibi Protestanlar için müzik yüksek bir sanat olarak tanımlanmışken, Afrika-Amerikan spiritüalleri ya da ozanlar tarafından halk sanatı olarak tanımlanmıştır (Noll, 2000: 15 – 16).

Müziği dini rütelin etkinliğini arttırmak kadar cemaati kiliseye çekmek açısından da bir araç olarak gören Protestan anlayışı özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Luther'in kilise için uygun görülmeyen türlere de kapı açmasındaki mantıkla bütün türleri kullanılabilir görmüş hatta bu yelpaze 20. yüzyılda rock müziğe kadar genişlemiştir. Popüler müzikte dini temaların yükselişe geçtiği 1960'lerden itibaren kullanıma giren rock müziğin bu dönemde oldukça popüler olması⁷ ise daha sonra çağdaş Hristiyan müziği adıyla (*Contemporary Christian Music - CCM*) bilinen yeni bir türün ortaya çıkışında da önemli rol oynamıştır⁸. Hristiyanlığın Amerika'da bir altkültür olması gibi Hristiyan müziği de pop müziğin bir alt türü haline gelmiştir (Hillerbrand, 2004: 1344). Amy Grant ve Heavy metal gurubu Stryper gibi sanatçılar müzik endüstrisi ve halkın giderek daha çok ilgisini çekmişler, Hristiyan kayıt şirketleri ve onlar için çalışan birçok sanatçı ortaya çıkmış, bunlar kendi radyo istasyonları ve kitap-müzik satış mağazalarında bu albümleri satmaya başlamışlardır⁹ (Howard, 1992: 124).

Max Weber Protestan İktisat Ahlakı ile kapitalist iktisat zihniyeti arasında paralellik kurduğu ünlü kitabında Protestanlığın önde gelen pragmatik düşünürlerinden Benjamin Franklin' in düşüncelerini aktarır (Torun, 2002: 94). Bu düşünceler Protestan anlayışın pragmatik yanını da gözler önüne sererek Protestan müzik türlerinin şaşırtıcı çeşitliliğine de ışık tutacak niteliktedir. Buna göre şerefli olmak yararlıdır çünkü kredi sağlamaktadır, aynı şekilde dakiklik, çalışkanlık ve ölçülülük de yararları sebebiyle erdemdir. Üretimi atırcı olmayan şeyler ise erdem açısından yararsızdır. Erdemler bireye yararlı ve yeterli oldukça da yararcılık eylem alanında kaçınılmaz bir sonuç olacaktır (Weber, 2009: 37-38). Protestanların kullandığı müzik türlerine ait tam bir liste çıkarmanın mümkün olmaması bu bağlamda Protestanlığın pragmatik yaklaşımı için kullanılamayacak müzik türü olmamasıyla ilişkilidir. Müzikten beklenen esas yarar insanları kiliseye çekmek olduğuna göre sınırlarını da insanların zevkleri çecektir. Bu, bazen Türkiye gibi ülkelerde o topluma özgü müzik türlerinin de kullanıma girebileceği anlamına gelir. Böylece Türk-İslam kültürünün bir ögesi sayılan makamsal müzikler bile kilisede yer bulacaktır¹⁰. Bu anlamda şu sonuca ulaşmak da mümkündür: Protestan müziğinin bugününü olduğu gibi geleceğini de belirleyecek olan hem uluslararası bağlantılı cemaati hem de cemaate dâhil edilmek istenen insanların kültürel kimliğidir. Bunu türler üzerinde kesin bir biçimde göstermek her ne kadar mümkün olmasa da Luther'in müzikal reformuna temel oluşturan düşüncelerin Protestan müzikal kimliğini belirlemeye devam edeceği ortadadır.

Türkiye'de Protestanlık

Türkiye coğrafyası Hristiyanlar için birçok açıdan kutsal topraklardır. Bu sebeple Türkiye'ye karşı her zaman yakın bir ilgi duydukları bilinir. Üstelik bu ilgi sadece Türkiye'nin Ortodoksluğun merkezlerinden biri olması, ilk Hristiyan kiliselerine ya da Meryem Ana'ya yurtluk etmesi gibi geçmişle sınırlı değildir. Hristiyanlığın tüm kolları için Türkiye'deki

⁷ Bu dönemde Byrds'ün dini içerikli "Turn,Turn,Turn" adlı parçası 1965'de listelerde 1 numara olurken, aynı yıl Elvis'in "Crying in The Chapel" şarkısı 3, Ocean'ın "Put Your Hand in The Hand" ise 1971'de 2 numaraya kadar yükselmiştir (Howard, 1992: 123).

⁸ Vietnam savaşı karşıtı ve sivil hak savunucusu İsa hareketini (*Jesus movement*) oluşturan gençlerin kendilerini ifade aracı olarak ortaya çıkan bu tür, temel pop şarkı formatı ve kayıt endüstrisi pratiklerini kullanan İsa hakkında yazılan müzikler olarak tanımlanabilir (Hillerbrand, 2004: 1344).

⁹ Bugün Türkiye'de de Hristiyan kitapları ve müzik cdleri satışı yapan kitabevleri bulunmaktadır. İzmir ve Adana'da bulunan Söz Kitabevi bunlardan biridir. Bu kitabevi aynı zamanda Türkçe İncil'in de yayımcısı olan Kitab-ı Mukaddes şirketiyle bağlantılıdır (<http://www.sozkitabevi.com>).

¹⁰ Protestanlığın presbiteryen koluna ait bir kilisede pastör olan Turgay Üçal klasik Türk müziğine ait makamlarını kullanarak 24 ilahiden oluşan iki albüm çıkartmıştır (Milliyet, 2002).

organizasyonları desteklemek önemlidir ve her üç mezhebin de kiliseleri ve cemaatleri bulunmaktadır. Türkçe ibadet anlayışı, ılımlı ve laik tutumu ile içine girdiği ülkeye uyum sağlayarak sempitizan edinme amacıyla olan Protestanlar her ne kadar diğer mezheplerden daha geç gelseler de çok çeşitli organizasyonlar aracılığıyla geçmişten günümüze Türkiye’de var olma ve yayılma mücadelesi içindedirler.

Anadolu’daki ilk Protestan kilisesi Osmanlı dönemine ve 1625 yılına dayanmaktadır. Bu dönemlerde elçiliklerin himayesinde küçük kiliseler oluşmaya başladığı görülür. İlk örgütlü Protestan misyonu ise 1740 yılında İstanbul’a gelir. Bundan sonra birçok kentte farklı ülkelere ait çeşitli örgütlerin aralıksız misyonerlik çalışmalarında bulunduğu görülmektedir. Osmanlı devleti tarafından tanınan ilk Protestan kilisesi ise 1847 yılında kurulan İstanbul Ermeni Kilisesidir. Bunu İzmit, Adapazarı, Trabzon, Erzurum, Antep ve Van’da Ermeni Protestan kiliselerinin açılması izlemiştir, 1850 yılında ise Osmanlı devletinde yaşayan Protestan Ermeniler Sultan Abdülmecit tarafından dini cemaat olarak kabul edilerek hukuki bir statü kazanmışlardır. Daha sonraki dönemin önemli gelişmelerinden biri ise 1858’de Kitabı Mukaddes’in Ermeni harfleriyle Türkçe olarak basılmasıdır. Bu olayların da etkisiyle giderek artan Protestanlar 1914’e gelindiğinde Ermeniler içinde 51000 kişiye kadar ulaşmışlardır. Bununla beraber savaş ve göçlerin etkisiyle bundan sonraki dönemde tablo değişecektir. 1927 yılında Türkiye’de 4421’i İstanbul’da olmak üzere toplam 6658 Protestan bulunur. Daha sonraki dönemde de bu tablo olumlu anlamda fazla değişmeyecektir. Hatta Protestanlar çeşitli engellemelerle karşılaşacak ve bazıları misyonerlik çalışmaları sebebiyle sınır dışı edilecektir. 1950’lerden sonra komünist ve Müslüman dünyaya Hristiyanlığı götürme düşüncesinde olan misyonerlerin Türkiye’ye ilgilerinde de bir artış olduğu görülür ve 1966’ya kadar Türkiye bir kaç kez batılı ülkelerin kilise ve misyon kuruluşlarına ait haritalarda yer alır. 1980’lere gelindiğinde sayıları artan misyonerler Müslüman kökenli Türklerden oluşan bir Türk Protestan kilisesi kurarlar. Daha sonra benzer toplulukların da oluşmaya başlamasıyla 1986 yılında Bağımsız Protestan Kiliseleri Dayanışma Kurulu, 1990’da ise Türkiye Protestan Kiliseler Birliği kurulmuş ve bu tip organizasyonların faaliyetleri günümüze dek sürmüştür. Günümüzde Protestan kiliselerinin sayıları ve etkinlikleri giderek artsa da bu kiliseler halen Türkiye Cumhuriyeti tarafından resmen tanınmamaktadır (Malkoç, 2011: 49-94).

Türkiye’deki Protestanların bugünkü sayısı hakkında çelişkili bilgiler bulunur. Türkiye Protestan Kiliseler Birliği’ne göre Türkiye’de 3000-3500 civarında Protestan bulunmaktadır (protestankiliselere.org). Protestan Kiliseler Derneği Başkanı Zekai Tanyar’a göre ise Türkiye’de tahmini 100 kadar yerel kilise bulunmakla beraber bunların yüzde ellisi evlerde bir araya gelen küçük topluluklardır. Yabancı ya da yerel azınlıklardan olmayan Türk kökenli Protestanlar ise tahminen 4000 ile 5000 arasında olup ağırlıklı olarak üç büyük şehirde bulunmaktadır. Yabancı kiliselerin sayısı ise en fazla 10-15’tir ve daha çok turistik bölgelerdedir (Hristiyangazete).

İzmir Buca Baptist Kilisesi¹¹

Türkiye’de Protestan toplulukları birbirleriyle ilişki içinde olsa da farklı gruplara (Baptist, Presbiteryen, Anglikan gibi) bölünmüş ve farklı kiliselerde organize olmuş durumdadırlar. Dolayısıyla bunları destekleyen yurt dışı organizasyonlar da farklıdır. Türkiye’deki Baptist oluşumlarının ise 1960’lardan bu yana uluslararası Baptist organizasyonlarınca desteklendiği belirtilmektedir (Hillerbrand, 2004: 186-187). Bu oluşumlardan olan İzmir Baptist topluluğunun geçmişi 1999 yılına dayanır¹². 1999-2000 yılları arasında Alsancak’ta bir apartman dairesinde toplanmaya başlayan gurup daha sonra İzmir

¹¹ Buca Baptist Kilisesi’nde yapılan alan çalışmaları 2009-2010 yıllarında gerçekleştirilmiştir.

¹² İzmir’de bulunan Işık kilisesi de 90’lı ve 2000’li yıllarda organize olmuştur. Belirtildiğine göre 1993 yılında İzmir’de sadece bir tane küçük Protestan topluluğu, bir Anglikan Kilisesi, NATO Şapeli, birkaç Katolik Kilise ve belki de bir iki tane ev grubu bulunmaktadır. Bu dönemde İslamiyet geçmişi olan Türk Hristiyanların sayısı ise 50 kişiden azdır (<http://isikkilisesi.org.tr/tr/hakkimizda/>).

Valiliği ve Buca Belediyesi'ne başvurularla bulunarak Buca'da bulunan ve kültür sanat merkezi olarak kullanılan belediyeye ait tarihi İngiliz Protestan kilisesinin (*All Saints Church*) kendilerine tahsis edilmesini istemişlerdir. Bunun sonucunda Nisan 2001'de kendilerine verilen kiliseyi halen kullanmaktadırlar (www.baptistkilisesi.com)¹³. Cemaatin lideri olarak tanımlanan pastör Ertan Çevik ise Almanya'da bulunan Evanjelik Bağımsız Kiliseler Birliği (*Union of Evangelical Free Churches*) tarafından atanmıştır (Rösler, 2007). İlk önceleri bağımsız Protestan kilisesi olarak açılmış olan kilise daha sonra "Baptist Kilisesi" adını da ekler. Kilise, bugün Baptist Dünya Birliği'nin altı üyesinden biri olan Avrupa Baptist federasyonuna üyedir (<http://www.ebf.org>) ve Türkiye'deki üç baptist kilisesinden biridir (Malkoç, 2011: 149-151).

Resim 1: Buca Baptist Kilisesi (<http://www.buca.bel.tr/00300-132-071016.php>).

1834 yılında Protestan Anglikan kilisesi olarak hizmete açılmış olan kilise binası şapel şeklinde küçük köy kilisesi olarak yapılmış ve 1865'te Padişah Abdülaziz Han'ın fermanıyla yenilenmiştir (<http://www.buca.bel.tr/00300-132-071016.php>). 1961 yılına kadar kilise olarak hizmet verdikten sonra 2001 yılına kadar belediyeye devredilmiş ve çeşitli amaçlarla (nikah salonu, kültür merkezi) kullanılmıştır. 2001 yılında yapılan bir protokolle ise restorasyon geçirerek tekrar Protestanların ibadetine açılmıştır. Klasik bir İngiliz cemaat kilisesi stilinde olan kilise binasının taban planı haç şeklinde olup seksen yıllık çalışmaz durumda bir orga sahiptir¹⁴ (Yasa, 2004).

Kilisenin arkasına 2004 yılında bir toplantı binası da inşa edilmiştir. Bu bina da hafta içi İncil çalışmalarının yapıldığı toplantı salonu, çocuk toplantıları için bir yer ve mutfak kısmı bulunmakta, üst katı ise güvenlik görevlisi için lojman olarak kullanılmaktadır (www.baptistkilisesi.com, Malkoç, 2011: 150).

¹³ Kilisenin internet adresi (www.baptistkilisesi.com) şu anda kullanılabilir değildir. Ancak sitenin eski hali şu adreste görülebilir durumdadır: <http://web.archive.org/web/20080923003552/http://baptistkilisesi.com/>

¹⁴ Protestan kiliselerinde org olması belirtildiği gibi ilk reformcuların anlayışıyla bağdaşmaz. Ancak bu kuralın zaman içinde gevşediği düşünülebilir. Çünkü Protestanlığın pragmatik anlayışı açısından orgun kullanılması da olasıdır. Bununla birlikte bu org kilisenin orijinal planında olmayıp 1. Dünya savaşıdan sonra ailelerinden kimsenin ölmemiş olması dolayısıyla tanrıya bir şükran olarak Rees ailesi tarafından bağışlanmıştır. Ayrıca kilisenin o yıllardaki durumunun katolik anlayışla daha yakın olan Anglikan prensiplerine uygun olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Orgun tamir maliyeti çok yüksek olduğundan yapılamadığı ifade edilmektedir.

Resim 2: Kilisenin içi. Sağ tarafta atıl durumdaki org görülüyor (<http://www.buca.bel.tr/00300-132-071016.php>).

Baptist kilisesinin cemaati kendilerini 25 yetişkin ve 17 gençten oluşan ve tamamının Türk olduğu bir grup olarak tanımlamaktadır¹⁵. Bununla birlikte kilisenin dini ve din dışı etkinliklerine katılanlarla bu sayı artabilmekte ve yabancılar da görülebilmektedir. Kilisenin binası, bahçesi ve mezarlığıyla oldukça büyük bir yerleşim alanına sahip olması diğer Protestan ya da Hristiyan mezheplerinden insanlarla etkinliklerin yapılmasına da olanak verir. Örneğin bayramların hatta sıradan pazar ibadetlerinin farklı kilise cemaatleri ile birlikte yapıldığı olur. Kilise, özellikle binası olmayan ve uzak ilçelerden gelen diğer Protestan gurupları açısından çekim merkezidir. İbadetlere katılanlarda Baptist olma zorunluluğu aranmadığı için farklı guruplar ibadete doğrudan katılabildikleri gibi aynı zamanda bu gurupların pastörleri de ibadeti yönetip vaaz verebilmektedirler. Ayrıca kiliseye herhangi bir sebeple gelmiş olan farklı dinlere inanan kimseler de hoş karşılanarak tüm etkinliklere davet edilir. Kiliseye sıklıkla Hristiyan olmayan öğrencilerin ya da meraklıların geldiği belirtilmiştir. Her Pazar ayininden sonra ya da bayram ve özel günlerde yapılan ikramlar da (çorba, çay, yemek vb.) orada bulunan herkese yapılır. Hatta kilisede Müslümanlara iftar yemeği verilmesi ya da kilise lojmanını namaz kılanlara açılması gibi kimi eylemler çeşitli eleştiriler almıştır (Sabah 2013b). Bu yardımlaşmaların temelinde Türkiye’de çok küçük bir azınlık olan Protestanların kendi aralarında dayanışma sağlamaları kadar protestanlığı yayma ve toplumun geneline yabancı bir dini meşrulaştırma düşünceleri yatar:

Kapımız kimseye kapalı olamaz. Tanrı bütün insanları yarattıysa bütün insanların kurtulmasını istiyorsa bütün insanlar Tanrı sözünü bir şekilde duymak zorunda. Bunun için de kapımızı kapatırsak bizi kim duyacak? O yüzden kapımızı açık tutuyoruz. Bir de bunu yaptığımızda insanlar burada gizli birşey olmadığını fark ediyorlar. Zaten dışardaki kişi inansa da inanmasa da, bizi sevse de sevmese de biz onları sevdiğimiz için de onlara karşı bir tepkimiz yok yani şu kişi gelirse bu kişi gelirse diye. Onlara her zaman kapımızı açık tutuyoruz. Bizi tanımaları için. Çünkü bizim her hangi bir grup ya da siyasi yapıya ya da her hangi bir insan topluluğuna karşı bir kinimiz, nefretimiz, düşmanlığımız yok. Böyle birşey zaten olamaz. Herhangi bir insana düşmanlığı olan kişi zaten daha yeni katılmış ya

¹⁵ Bu sayılar 2005 yılındaki durumu tanımlamaktadır.

da buraya ait olmayan birisidir. Yani bu bizim aramızda olamaz (İhsan Çelik, Görüşme, 10.01.2010).

Buca Baptist kilisesindeki ibadetlere katılan topluluğun büyük bir çoğunluğu Türk olmakla birlikte¹⁶, gözlem yapılan süre içinde etkinliklere ve ibadetlere sürekli katılan az sayıda Alman olduğu da görülmüştür. Ayrıca özel günlerde topluluğun başka ülkelerden yabancı ziyaretçileri de olabilmektedir. Bu sebeple kilisede ibadet dili Türkçe olsa da Türkçe bilmeyen Almanların sözleri, Türkçe ve Almancaya eşit derecede hâkim pastör Ertan Çevik¹⁷ tarafından tercüme edilmektedir. Öte yandan topluluk diğer Protestanlarla iletişim halinde olduğu gibi Katolik kiliseleriyle de ilişki halindedir. Özellikle Noel ayınlarında her yıl başka bir kilisede (Katolik veya Protestan) ortak olarak topluca ibadet yapabilmektedirler.

Protestanlar gittikleri ülkeye uyum sağlamayı önemserler ve özellikle o ülkenin yasalarına saygılı olduklarını her fırsatta dile getirirler. Türkiye’de Hristiyan misyonlarının Müslümanlık ya da Türklüğe karşı çoğunlukla gizli ve yurt dışı bağlantılı olan etkinlikler sergilediği düşüncelerine dayanan ön yargıları kırmak için de çaba gösterirler¹⁸. Buca Baptist Topluluğu milli ve dinsel kimliklerini birbirine karıştırmadan bir Türk kilisesi olarak laik Türkiye Cumhuriyeti’nin bölünmez bütünlüğünü, Atatürk ilke ve inkılaplarını ve ülkenin çıkarlarını gözetip koruyacaklarını ifade etmektedir. Kilise bahçesindeki Türk bayrağı da bu anlamda bir göstergedir. Bununla birlikte cemaat çeşitli tehditler karşısında hassas davranır. Örneğin cemaatten kimsenin fotoğrafının yabancılar tarafından çekilmesine izin verilmez. Kilisenin avlusuna girerken yabancıların kimlikleri istenir ve gelenler kayıt edilir¹⁹. Tüm bahçede güvenlik kameraları vardır. Bu gibi önlemlerin savunma amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Pastör Ertan Çevik’in çeşitli grupların ölüm listesinde olduğu haberi çeşitli yurt içi gazete ve yurt dışı hristiyan sitelerinde yer almış hatta bir dönem kendisine resmi koruma da verilmiştir. Bu bağlamda Müslümanlarla ortaklaşa yapılan etkinliklerin de kiliseyi tanıtmak ve bu şekilde önyargılardan kurtulmak amacıyla yapıldığı düşünülebilir.

¹⁶ Türk cemaat üyelerinin tamamı Protestanlığı sonradan benimsemiş kimselerdir. Bunların hemen hepsi Müslümanlıktan geçmiştir.

¹⁷ 1966’da Aydın’da doğan Ertan Çevik Almanya’ya yerleşen bir Türk ailesinin çocuğudur. İlk ve orta eğitimini Almanya’daki Protestan okullarında tamamladıktan sonra Teoloji kolleji bitirmiş, 1990’da Türkiye’ye döndükten sonra ise Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türkoloji bölümünden mezun olmuştur. Ailesinin halen Müslüman olduğunu belirtmektedir (Hürriyet, 2000).

¹⁸ Ülkemizde yaşayan Protestanlara göre Türkiye’de dört çeşit misyonerlik faaliyeti vardır. Bunlar: inananlar, dünyanın herhangi bir yerinden inananlara ekonomik destek verenler, organizasyonlarda çalışanlar ve Türkiye aleyhinde çalışanlardır. Bu son grubun samimi Hristiyanlar tarafından da tepki ile karşılandığı belirtilmektedir (Malkoç, 2011: 98).

¹⁹ Bu uygulamanın polis tarafından istendiğini belirtirler.

Resim 3: Kilise bahçesinde Müslüman dostlar için iftar yemeği veriliyor (AGOS, 2012).

Protestanlığın cemaat odaklı yapısı Buca Baptist topluluğu içinde de görülebilmektedir. Ortak bir yönetim anlayışına sahip olan kilisede her karar için oylama yapılmakta ve cemaatin kilise ile ilgili görüşlerinin çok önemli olduğu belirtilmektedir:

Bazı kiliselerde pastör her şeyin lideri gibi görünür ve ne söylerde o olur gibi oluyor. Ama baptistlerde bu tam böyle değildir. Herşey seçimle yapılır. Her konu için oylama yapılabilir. Kilisenin ana cemaatinin görüşü çok önemlidir. Bir iş yapılacaksa bir şey alınacaksa ya da bir organizasyon yapılacaksa kilisenin genel görüşü alınır (İhsan Çelik, Görüşme, 10.01.2010).

Kilisenin giderleri de kısmen cemaatin yaptığı bağışlar²⁰, kısmen de Almanya'dan alınan destekle karşılanmaktadır. Örneğin Ertan Çevik'in maaşı görevli olarak geldiği Almanya tarafından ödenmektedir (Sabah, 2013).

Buca Baptist Kilisesinde İbadet ve Müzik

Din ve müzik ilişkisi açısından tipik bir Protestan kilisesi olan Buca Baptist kilisesinde müzik her ritüelde ön plandadır ve her türlü toplantıda çeşitli şekillerde mutlaka müzik kullanılır. Bu durum kilisede sürekli olarak hazır bulunan müzik aletleri ve ses sisteminden (mikrofon, hoparlörler, mikser) de anlaşılabilir. Ancak ibadetlerde esas olan enstrümanlardan çok birlikte söyleme düşüncesidir. Cemaat odaklı bir yapılanma olan Protestanlıkta koro halinde hep birlikte ilahi söylemenin esas teşkil etmesinin buna yol açtığı düşünülebilir (Erbaş, 2007: 134). Bununla beraber enstrüman desteği ilahilerin müzikal kalitesi için olduğu kadar müziğe hevesli gençlerin ibadete teşviki açısından da önemlidir. Yani enstrüman müziğin niteliği için olduğu kadar cemaatin yapısı için de önemlidir ki bu kilisenin müzikle ilişkisinin her aşamasında belirleyici olan ideali gösterir. Burada olduğu gibi müziğin, müzik dışı beklentilerle kullanılması Protestan anlayışını olduğu kadar Baptist kilisesi pratiklerini de özetlemektedir: din ve müzik ilişkisi zorunluluklar üzerine değil fayda sağlama (cemaati büyütme, teşvik etme) düşüncesi üzerine kuruludur. Kilisede müzik türlerinin, müzik aletlerinin ve müzisyenliğin sınırını belirleyen de bu düşüncedir. Hoşa giden ya da ilgi çeken ne varsa onu kullanmak hem ibadete katılan kişi sayısını arttırıp cemaatin büyümesini hem de ondan alınan zevki arttırarak bu sayının korunmasını sağlamaktadır²¹. Bu sebeple her tür müzik kullanılabilir, isteyen herkes elinden geldiğince müzisyen olabilir ve her türlü müzik aleti uygun görülür. Bu bağlamda şunu söylemek de mümkündür: Protestanlıkta tınsal açıdan dini karakter taşıyan bir müzik yoktur. Sözlerin oluşturduğu bir şablon vardır ve her tür müzik de bu şablona uyar. Şu anda Türkiye'de kullanılmakta olan Protestan ilahilerinin çoğunlukla Amerika ya da Avrupa menşeli olmasının sebebi ise bu parçaların dine daha uygun olması değil Türkiye'de emekleme aşamasında olan Protestanlığın henüz bu ülkede kendi bestecilerini ve ilahilerini oluşturamamış olmasıdır. Bununla birlikte bu yönde giderek artan bir eğilim olduğu da görülebilir ki batı melodilerine yabancı olan cemaatler için bu melodilerin işlevselliği hiçbir zaman aşına oldukları kadar olmayacaktır.

Buca Baptist Kilisesi'nde müziğin kullanıldığı birbirinden farklı ibadet ya da etkinlik şekilleri bulunur. Pazar ayinleri, kutsal kitap çalışmaları, dua toplantıları ya da özel günler için düzenlenen etkinliklerin içerikleri birbirinden farklı olsa da müziğin kullanım şekli yukarıda açıklanan ideallere uygun bir şekilde gerçekleşmektedir.

Pazar Ayinleri

Pazar ayinleri hem en çok katılımın olduğu hem de en uzun süreli ve rutin bir ibadet şekli olarak müziğin ibadetle en sık bulunduğu etkinliktir. Bu, ayinin müzikle nasıl örülü

²⁰ Malkoç'a göre Baptist kiliselerinde cemaat üyeleri her ay gelirlerinin onda birini kiliseye verir (2011: 147).

²¹ Malkoç'a göre kilise olarak kabul edilmenin iki temel şartından birisi yeni insanlar vaftiz etmektir (cemaati büyütme). Diğer şart ise rabbin sofrasıdır. Bu sebeple Baptistler bu iki geleneğe buyruk adını vermişlerdir (2011: 30).

olduğunda da görülebilir. Kilisedeki tipik bir Pazar ayini sıralamalar değişebilse de genellikle şu şekildedir²²:

Giriş konuşması

İlahiler

Vaaz

İlahiler

Dua istekleri (bireysel ve topluca dua etme)

İlahiler

Kapanış duası (ve son ilahi)

Buna göre ayinin genel görünümü ise şu şekilde aktarılabilir: Pazar günleri her yaştan çocuklarıyla ibadete katılan cemaat üyeleri saat 11.00'de başlayan ayin için kilisede hazır bulunurlar. Cemaatin hazır olmasının ardından pastör (Ertan Çevik) giriş konuşması ve başlangıç duaları için kürsüye çıkar. Giriş konuşması selamlama ve gündelik olaylar üzerine dua etme şeklinde gerçekleşmektedir. Pastör törene başlamadan önce, aralarında ilk kez bulunanlardan kendilerini tanıtmalarını ister. O gün özel bir gün ise (kadınlar günü, üniversite sınavı günü, seçim vb.) veya özel bir güne yakınsa o günün hayırlı olması için dua edilir. Sıradan bir gün ise cemaate bir kez daha toplanabilme ve beraber ibadet edebilme fırsatı sağladığı için Tanrı'ya dua edilir. Ardından o gün ilahileri çalıp söylemekle görevli olan ve "tapınma grubu" olarak adlandırılan müzisyenlere sıra gelir. Müzisyenler daha önceden yerlerini almamışlarsa sıraları geldiğinde kürsünün solunda kendileri için ayrılan alana davet edilir ve ilahilere başlanır. Duaların ayakta okunduğu gibi İlahilerde de çoğunlukla herkes ayağa kalkar ve ilahinin sözlerini bir projektörün yansıttığı perdeden okuyarak eşlik etmeye çalışır. Böylece tüm cemaatin ilahilere katılması sağlanır²³. İlahiler sırasında bazıları el çırparak, ellerini yukarıya kaldırıp sallanarak ya da ellerine aldıkları tefle müziğe eşlik ederler. Cemaatin hareketleri söylenen ilahinin müzikal karakterine göre coşku ya da keyif olarak yansır. Müzikle birlikte daha eğlenceli bir hal alan ibadetin özellikle çocuk ya da gençlerin dikkatini sağlama açısından da faydalı ve önemli olduğu söylenebilir²⁴. İlk ilahilerden sonra tapınma grubu yerine döner ve pastörün vaazı başlar.

²² Baptistlerin kesin olarak belirlenmiş bir ibadet şekilleri yoktur. İbadet vaaz, ilahi ve duadan oluşur (Malkoç 2011: 146).

²³ O anda çalınan parçaların sözlerinin perdeye yansıtılması cemaate bilmedikleri parçaları öğrenmeleri için de olanak tanımaktadır. Bu iş için özellikle birisi bilgisayarın başında sürekli bulunur ve parçanın sözleri değiştikçe perdeye yansıyan sözleri yenileriyle değiştirir. Ayrıca perde olmadığı zamanlarda kullanmak için söylenen parçaların sadece sözlerinin yer aldığı küçük kitapçıklar da bulunmaktadır.

²⁴ Bir cemaat üyesi olan İhsan Çelik, Kalvenist kola bağlı olan Presbiteryen kiliselerinde ilahilerin aşırı coşku ile söylenmesinin tanrıya saygısızlık olarak addedildiğini ancak Baptistler'de coşkulu biçimde ilahi söylemenin tanrı sevgisinin bir göstergesi olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Bu nedenle Presbiteryen kiliselerinde ilahi ve dualardan oluşan ayinler daha ciddi bir tavırla yürütülürken Baptist kiliselerde -cemaatten cemaate farklılık gösterebilse de- çoğunlukla coşku ve ciddiyetsizliği birbirine karıştırmamak şartıyla el çırpma, zıplama, dans etme gibi hareketler yapılabilmektedir (İhsan Çelik ile görüşme 10.01.2014).

Resim 4: Bir Protestan kilisesi olan Ankara Batıkent Bereket Kilisesi'nde ibadet. Buca Baptist kilisesindeki gibi müzisyenler önplanda. Arka planda ise sözlerin yansıtıldığı perde görülüyor. Buca kilisesi bunun gibi fotoğrafların tanımadıkları araştırmacılar tarafından çekilmesine izin vermemektedir (<http://i0.wp.com/batikentkilisesi.com/wp-content/uploads/2013/02/batikent-church-bldg09.jpg>).

Vaaz kısmı ayinin en uzun süren ana kısmıdır. Burada İncil'den bölümler gündelik olaylarla ilişkilendirilerek anlamlandırılır. Bu sırada anlatılan hikayeler de gösterilen çeşitli slaytlar ile canlandırılır. Vaazda örneklerle iyiliğin, doğruluğun ve Tanrı'ya yakınlığın yüceliği vurgulanır. "Kalıcı olan iman, umut ve sevgidir" söylemi dualar ve vaazın temelini oluşturur. Vaazın ardından yine ilahiler söylenir ve dua isteklerine geçilir.

Dualar başlamadan önce pastör cemaate ne için dua etmek istediklerini sorar. Dua isteklerinde hastalık, sınav veya herhangi bir olaya yönelik beklentisi olan kişiler kilisede yüksek sesli olarak teker teker dua eder ve daha sonra pastör bu istekleri tekrarlayarak herkes için aynı dilekleri yineler.

Dualar kişisel olabildiği gibi, cemaati, ülkeyi ya da insanlığı ilgilendiren güncel olaylarla ilgili de olabilir (işsizlik, ekonomik sıkıntılar ve savaşlar, sevgi ve barış gibi). Duaların bitimiyle ilahi grubu yeniden çağırılır ve cemaat ayağa kalkarak ilahilere eşlik eder. İbadeti sonlandıracak olan kapanış duası o gün için Tanrı'ya şükretme ve cemaat için dua etme şeklinde yapılır. Bundan sonra son bir ilahi de söylenebilir (*Selamet Sizinle Olsun*).

Pazar ayini tamamlandıktan sonra yemekli bir toplantıda bir araya gelinir. Toplantının amacı dini bir azınlık grubu olarak ortak bir inancı paylaşıyor olmaktan ileri gelen kardeşlik ve dayanışma ortamı sağlamaktır. Dini sohbetlerin yanı sıra din dışı sohbetlerde bulunarak (özellikle cemaate yeni üyeler katıldığında) birbirlerini daha yakından tanımalarına ve yakınlaşmalarına olanak sağlayan bu toplantılara özel bir önem verirler.

Buca Baptist kilisesindeki birçok dini etkinliğin olduğu gibi Pazar ayinlerinin de diğer Protestan kiliselerindekilerle büyük benzerlikler taşıdığı söylenebilir. Bu durum Kadıköy Protestan Kilisesindeki Pazar ayinini betimleyen şu ifadelerde görülür:

Beyaz, plastik sandalyeler dizilmiş yan yana. Sahnede bateri, gitar ve orgdan oluşan enstrümanlar ayin için hazırlanıyor...Pastör mikrofonu yanaşıp herkese selam verdikten sonra işi orkestra devralıyor. Akdeniz ezgilerini çağrıştıran bir müzik eşliğinde ilahiler önce Türkçe, sonra İngilizce söyleniyor...Genç adam gitarıyla Akdeniz ezgilerini anımsatan bir eser çalıyor. Hemen önündeki kadınsa kendini ritme kaptırmış; alkışlıyor, dans ediyor... Sadece o değil, herkes ahşap, dev haçm önünde onlara eşlik ediyor...hareketli melodiler. İnsanlar bu ritme ayak uydurup alkışlıyor, hatta dans ediyorlar. Yaklaşık bir saat süren bu müzikli ayinin ardından dua bölümü başlıyor. Pastör tüm insanlık adına Tanrı'ya dua ediyor (Ekinay, 2010).

Diğer Etkinlikler ve Özel Günler

Kilisede pazar ayinleri dışında iki rutin etkinlik tipi daha vardır. Bunlar salı akşamları gerçekleştirilen kutsal kitap çalışması ve perşembe akşamları yapılan dua toplantısıdır. Her iki etkinlikte de müzik kullanılır. Kutsal kitap çalışması, İncil öğrenmek isteyenlerin veya hristiyanlığa yeni adım atmış kimselerin katıldığı kilisenin yanındaki binada, sınıf ortamında yapılan bir çeşit derstir. Hristiyanlığa geçmek isteyen kişilerden vaftiz olmadan önce bu dersleri tamamlamış olmaları beklenmektedir. Fakat bu derse katılan cemaatin üyeleri de bu sayede kendi bilgilerini tazeleme ve tartışma fırsatı bulur. İncildeki olayları anlatan pastör katılanlara sorgulamalarda bulunarak bilgilerini ve anlayışlarını sınar. Bir masa etrafında toplanan katılımcılar ilk duanın ardından bir gitar eşliğinde birkaç ilahi söylerler. Bunun için gitar çalanlardan birisi de bu toplantıya katılır. Söylenecek parça o anda *Tanrı'yu Yüceltelim* kitabından seçilmektedir. Katılımcılar parçanın sadece sözlerini yazan küçük kitapçıklardan sözleri okuyarak takip etmeye çalışırlar. Perşembe günü yapılan dua toplantıları ise Pazar ayininde olduğu gibi dua isteği olan kişilerin bir araya gelerek dua etmesi için düzenlenmektedir. Burada da kutsal kitap çalışmasına benzer şekilde bir gitar ile ilahiler söylenir. Bu çalışmalar sırasında söylenen ilahiler sıkıcı havanın dağıtılması açısından kullanışlıdır.

Resim 5: Batıkent Bereket Kilisesi'nin internet sayfası. Müziğin ev toplantılarında bile kullanıldığı ve teşvik edildiği görülüyor. Buca Kilisesinin kutsal kitap çalışmalarında da resimdeki gibi bir gitar ilahi söyleyenlere eşlik eder (<http://batikentkilisesi.com/>)

Bunlar dışında pazar ayininden önce, katılmak isteyen kişiler için yapılan “rabbin sofrası” adını verdikleri bir ritüel daha bulunmaktadır²⁵. Bir topluluğun kilise olarak sayılması açısından büyük önem taşıyan rabbin sofrası (Malkoç, 2011: 30) İsa'nın kanı ve bedenini simgeleyen şarap ve ekmek ile yapılan bir ritüeldir²⁶. Katılımcılar kilisede kürsünün arkasındaki oval kısımda yarım daire şeklinde dizilerek sıra ile dua eder ve aynı kaptan şarap içip ekmek yerler. Bu ritüel gerek şekli gerekse ilahileri açısından Katolik inancı ile benzerlikler

²⁵ Rabbin Sofrası her ayın ilk Pazar ibadetinde kutlanır (Malkoç 2011: 146).

²⁶ Piper'e göre; rab'bin sofrası bir araya gelmiş imanlıların Mesih'in halkı için feda edilmiş bedenini simgeleyen ekmeği yediği ve Mesih'in kanında gerçekleşen yeni antlaşmayı simgeleyen rabbin kasesini içtiği bir sakramenttir (kutsal uygulama). Böylece rabbin anılması ve onun gelişine dek ölümü ilan edilmiş olur. Uygun bir şekilde yiyip içenler fiziksel olarak değil, ruhsal olarak Mesih'in bedenine ve kanına paydaş olurlar, bu şekilde, imanla, Mesih'in ölümüyle elde ettiği faydalarla beslenirler, ve böylece lütufta büyürler (<http://www.hristiyan.gen.tr/rabbin-sofrasini-nasil-neden/>).

taşımaktadır²⁷. Bu ritüeli müzikal açıdan ilginç kılan bir gözlem Katolik ilahilerinin simgesi haline gelmiş olan Gregoryen ezgilerinin (ya da bunların türevlerinin) bazı cemaat üyeleri tarafından Türkçe sözler ile aynı şekilde eşliksiz olarak söylenmesidir. Ritüelin sonunda herkes birbirine teker teker esenlikler diler.

Noel ve paskalya bayramı gibi kutsal kabul edilen günler kilise cemaatinin bir araya geldiği en önemli etkinliklerdir. Kilise tıpkı pazar ayinlerinde olduğu gibi bu dini kutlamalarda da tüm inançlardan insanlara kapılarını açık tutar. Özellikle Noel’de gerçekleşen gösterişli kutlamalarda cemaat, yalnızca bayram coşkusu yaşamak ve kutsiyetinin gerekliliğini yerine getirmekle kalmaz; farklı inançlardan konuklar için estetik açıdan beğeni uyandıracak bir sosyal etkinlik olması açısından da kutlamalara son derece özen gösterir. Noel kutlamaları, kilisenin kendi bünyesindeki müzisyenlerin performanslarına ek olarak o güne özel hazırlanmış konserler (İzmir’deki üniversite koroları, farklı kültürlerden ve farklı inançlardan performansçılar) ve müzisyenlerle de zenginleşir. Dini bir bayram olmasına karşın yalnızca kilisenin kendi müzisyenlerinin söylediği ilahilerin değil, konuk müzisyenlerin kendi kültürlerinden verdikleri din dışı müzik örneklerinin de repertuarda yer alması, kutlamaların diğer önemli bir yönünü oluşturur.

Resim 6: Buca Baptist Kilisesinde Noel Kutlaması (International Magazin, 2013).

Mitchell’e göre dini ritüeller bazen ruhsal alanın ötesine taşarak sosyal bir olgu olarak ortaya çıkar ve insanlar kiliseyi sosyal aktiviteler için kullandıklarında din topluluğunun inşasına da yardım eder. Buna göre şarkı söylemek, hareket etmek ya da yemek yemek gibi aktivitelere katılmak da belirli bir sosyal dayanışma üretmektedir (Warner’dan aktaran, Mitchell, 2006: 69-70). Bu bağlamda Buca Baptist kilisesinde ayinden sonra birlikte çorba içmek, mangal partisi düzenlemek, evlerde dua toplantıları yapmak, askere gidecek kişiye hediye almak, çocukların oynaması için oyun yüklü bilgisayarlar bulundurmamak kilisenin dini bir kurumdan öte sosyal bir kurum olduğunun da göstergeleridir. Hatta müziğin de aynı şekilde sosyal bir anlamı ve işlevi olduğu görülebilir. Örneğin bir ayinden sonra kilisenin içinde, elektronik orga kayıtlı olan zeybek havası ve darbuka eşliğinde birkaç cemaat üyesinin karşılıklı zeybek oynaması bu anlamda değerlendirilebilir.

²⁷ Rabbin sofrası ritüeli her üç mezhep de de bulunan ortak bir ritüeldir. Ortodokslar rabbin Sofrasını ekmek ve şarapla yaparken Roma Katolikleri bunu yalnızca şaraba bulandırılmış kutsal ekmekle yapmaktadır. (http://www.ipcgent.be/index.php?option=com_content&view=article&id=49:katolik-ortadoks-ve-protestanlik-arasndaki-farkllklar-nedir&catid=35:nancmz-hakknda&Itemid=54)

Müziyenler

Kilise her türlü müziyene kapılarını açar. Müzik türlerine olduğu kadar müziyenliğe de pragmatik bir yaklaşım söz konusudur. Bu bağlamda Hristiyan olmayan bir müziyenin bile kendilerine yardımcı olabileceğini belirtirler. Seyirciler içinde müzikle ilgilenen kim varsa müziyenlere katılması için teşvik edilir:

Biz hep birbirimizi teşvik ediyoruz. Mesela bir kişi bir müzik aleti kullanıyorsa onu daha iyi yapabilmesi için teşvik ediyoruz. O müzik aletini daha iyi kullanabilmesi için ders almasını sağlıyoruz... ilahiler konusunda mutlaka teşvik ediyoruz çünkü dediğim gibi ilahiler bizim çok önemli bu yüzden yeteneği olan kişilerin kendilerini geliştirmesini istiyoruz (İhsan Çelik, Görüşme, 14.01.2010).

Müziğe yeteneği olan, bir çalgı çalabilen ya da iyi şarkı söyleyebilenler eğitim alıp almamasına bakılmaksızın ilahi grubunda yer alabilir. Bu grubun sayısı da cemaat içinde müzikle ilgili kaç kişinin olduğuna göre değişmektedir. Herhangi bir enstrüman çalabilen çalararak, çalamayan ise söyleyerek grupta yer alabilir, bu tamamen istekli olmak esasına göre belirlenen bir durumdur. İlahiler için tercih edilen özel bir çalgı bulunmadığı gibi çalgı eşliği yapılamadığı durumlarda çıplak sesle de söylenebilir. Kabul edilecek enstrümanlarla ilgili de bir sınırlama da yoktur. Bağlama da elektrogitar da aynı düzeyde kabul edilebilir. Ayrıca kilisede var olan ancak çalışmayan büyük orgu da yüksek tamir bedelini bulmaları halinde yaptracak ve kullanacaklardır. Bu bağlamda kullanılmakta olan enstrümanları belirleyen onları çalabilecek kişilerin aralarında olmasıdır. Zaten kilisede sürekli olarak da akustik gitar, elektronik org, elektro bateri, tef ve darbuka gibi enstrümanlar bulundurulur. Tefler müziyen olmayanlar tarafından da ilahi söyleyenlere eşlik etmeleri için kullanılabilir.

“Tapınma gurubu” olarak da adlandırılan gönüllü müziyenlerin çoğunluğu gençtir. Bunlar 15-20 yaşları arasındaki amatörler olup genelde cemaat üyelerinin çocuklarıdır. Zaten cemaat tüm çocukları müziyen grubuna katılmaları için teşvik etmektedir. Bu durum gençlerin bir müziyen olarak kullanışlı olmalarının yanı sıra onlara kendilerini gösterme imkanı vererek kiliseye çekmek açısından da faydalıdır. Bu sebeple ayin sırasında iyi veya kötü enstrüman çalmaları için kendilerine fırsat verilir (en azından elektro baterinin başına geçerler). Örneğin gözlemler sırasında o gün ilk kez çalacak bir çocuğun izleyenlere takdim edildiği ve özellikle alkışlandığını görülmüştür. Bu anlamda müzik kilisede bilgisayar oyunlarının varlığı gibi bir işlev görmektedir.

Genç müziyenler dışında cemaat üyeleri içinde ihtiyaç olduğunda müziyenlere katılabilen kişiler de bulunmaktadır. Örneğin gitar çalabilen en az üç kişi olduğu görülmüştür. Bu kişiler ayilerde olduğu kadar kutsal kitap çalışması için de gereklidir. Topluluğun ibadet açısından müziğe verdiği önemini sürekli hazırda bulunan bu müziyenler de ortaya koymaktadır. Eğer profesyonel birisi bulunamıyorsa yetenekli olanların müziyen ihtiyacını karşılaması gerektiği düşünülür. Ancak onlara göre müziyen ihtiyaçları olmayacaktır. Çünkü müziyenleri de diğer şeyler gibi Tanrının kendilerine göndereceğine inanırlar²⁸.

İlahiler ve Müzik Dağarı

İlahi dağarının genel özelliği parçaların müziyen olmayan kimseler için de kolayca söylenebilir, basit, akılda kalıcı ve anlaşılır olmasıdır. Bu şekilde cemaatin etkin katılımı da sağlanmış olur ki değinildiği gibi bu, Luther’in de dini müzik anlayışının da çıkış noktasıdır. Kilisedeki tüm etkinliklerde seslendirilen parçalar genellikle Söz Kitabevi’nden edinilen ve

²⁸ Örneğin elektronik orgu çalan kişinin yakında temelli olarak Almanya’ya döneceğini duyduğumda artık orgu kimin çalacağını sordum, Tanrının birini göndereceğini söylediler. Onlara göre müziyen de tıpkı müzik gibi tanrıdan gelmektedir. Hatta onlara göre araştırma yapmak için kiliseye gelen kişiler (bizim gibi) bile tanrı tarafından gönderilmektedir.

içinde 600'den fazla Türkçe ilahi bulunan "Tanrı'yı Yüceltelim"²⁹ adlı notalı ilahi kitabından seçilmektedir. Bu parçaların çoğunluğu İngilizce ilahilerin Türkçeye çevrilmesiyle, bazıları ise özgün bestelerle oluşturulmuştur. İlahilerin sözleri kısmen İncil'deki mezmurlardan kısmen ise İncil'den alınan fikirlerle özel olarak yazılmıştır.

Pazar ayinlerinde çalınacak parçalar cuma akşamları müzisyenlerin yaptıkları provada belirlenmektedir. "Tapınma provası" adını verdikleri bu prova kilisede yapılmakta ve o sırada müzisyenler dışında kimse içeri alınmamaktadır. Bu provalarda pazar günü için seçilen parçalar her hafta değişebilir. Tanrı'yı Yüceltelim kitabındaki parçalar içinde çeşitli dini konulara yönelik farklı seçenekler de bulunur. Örneğin paskalya (diriliş) bayramında çalınan parçalar İsa'nın dirilişi hakkındadır. Öte yandan bu parçalar içinde bazıları tüm dünyada tanınan ve Hristiyan kimliği açısından bir simge olan parçalardır. Müzisyenler özellikle Türkçeye "Yüce Lütuf Sesi Tatlı" olarak çevrilen "Amazing Grace" adlı ilahinin kendileri için adeta bir marş olduğunu belirtirler. İki yüzyıl kadar önce köleliğe karşı simge olan bu parça, dünyanın her köşesinde, rock şarkıcıları, yas tutanlar, küreselleşme kaşıtları ve dünyadaki tüm Hristiyan mezheplerinde söylenmektedir (Turner, 2002:223).

Amazing Grace John Newton/trad.

A - ma - zing grace! How sweet the sound that saved a wretch like me!

I once was lost, but now am found; was blind, but now I see.

Resim - 7: Amazing Grece Orjinal Sözleriyle (http://www.free-notes.net/cgi-bin/noten_Song.pl?song=Amazing+Grace&profile=null&lang=en)

²⁹ Tanrı'yı Yüceltelim, Yeni Yaşam Yayınları (<http://www.yyyayinlari.com>). Bu kitaptaki parçaların büyük bir kısmı şu adreslerde dinlenebilir: <http://incilbg.com/ilahi/audiopesnarka/audiopesnarka.html> ve <http://ilahiler.yasamkilisesi.com>

133. Yüce Lütuf Sesi Tatlı!

Tanrı Yüceltelim 65
Translation: Amazing Grace

Yüce lütuf sesi tatlı!
Suçluyken kurtuldum.
Kör gözlerim de açıldı.
Kayıpken bulundum.

Hem beni korkuttu lütfun,
Hem korkumu sildi.
Sana iman ettiğim gün
Lütfun ne hoş geldi!

Çok dert, tuzak, tehlikeden
Geçtim lütfun ile.
Lütfundur beni yönelten
Göksel meskenime.

Bin yıl o sönmeyen nurda,
Bur'da bir gün kadar.
Rab'bi yüceltmeye hâlâ
Sonsuz yıllar da var!

Resim - 8: Amazing Grace'in Türkçe Tercümesi. İstanbul'da bir Protestan Kilisesi olan Yaşam Kilisesinin hazırladığı dua kitabında yer alan bu tercümede parçanın Tanrı'yı Yüceltelim kitabında hangi sırada olduğu ve orjinal ismi yukarıda belirtilmiştir. Bu kitap özellikle cemaat için hazırlanmıştır.

(http://yasamkilisesi.com/sites/default/static_uploads/leaders%20edition%20a4%20combined.pdf)

Buca Baptist Kilisesi cemaatinden olan İhsan Çelik'e göre Protestanlarda müzik, ortak duygusal ve ruhani coşkuyu yaratmanın yanında Tanrı'nın yüceltilmesi için gerekli bir unsurdur ve ilahilerin ayinlerdeki önemi buradan ileri gelir. Kendi cemaatleri de dahil olmak üzere genel olarak tüm Protestanlık için ilahilerde, kutsal kitaptaki kimi hikayeler (Davut Peygamberin ilahi söylerken kendinden geçmesi, İsa Mesih'in, İncil'de yer alan birçok kez bir yere giderken ilahi söyleyerek gitmesi gibi) ve mezmurlar (psalm) kendilerine referanstır. Nitekim birçok mezmurda inananların Tanrılarına olan övgülerini ilahilerle, müzikle, çalgılarla göstermeleri istenmektedir. Bir mezmurda "Tanrı insanlardan gelen ilahiler üzerine taht kurmuştur" yazdığını belirten Çelik, müziğin Protestanlarda Tanrı'ya övgünün en etkili yolu olduğunun yalnızca mezmurlara bakarak bile anlaşılabilceğinin altını çizerek (Görüşme, 14.01.2010):

RAB`be övgüler sunun!

...Boru çalarak O`na övgüler sunun! Çenkle ve lirle O`na övgüler sunun!

Tef ve dansla O`na övgüler sunun! Saz ve neyle O`na övgüler sunun!

Zillerle O`na övgüler sunun! Çınlayan zillerle O`na övgüler sunun!

Bütün canlı varlıklar RAB`be övgüler sunsun! RAB`be övgüler sunun! (150. mezmur)

Kilisede çoğunlukla Tanrı'yı Yüceltelim kitabındaki parçalar seslendirilse de kabul edilebilir müziklere ilişkin herhangi bir sınırlama yoktur. Müzisyenler metalden rape kadar her türün kesinlikle kabul edilebilir olduğunu özellikle belirtmişlerdir. Buna örnek olarak ise kilisede cemaatten iki kadının "şimdi uzaklardasın" adlı parçayı "şimdi mezarındasın" olarak değiştirip söylediğini göstermek mümkündür. Daha önce de açıklandığı gibi Protestanlar müziği yayıldıkları kültürlerde propagandalarını kolaylaştıran bir unsur olarak kullanırlar. Hangi ülkede filizlenirse o ülkenin kültürel özellikleriyle kolayca bütünleşebilen bir inanç sistemi olarak karakterize edilen Protestanlık, müziğin kullanımına da yansıyan bu özellikleri sayesinde yayıldığı kültürün müziğine ilişkin geleneksel unsurlarını da kullanabilmekte ve o

kültüre özgü bir ilahi tarzı da geliştirebilmektedir. Bu nedenle standart bir müzik yapısını benimsemeyi reddeden Protestanlar için adaptasyon kolay olmasından da öte bir gerekliliktir:

Protestanlarda illa ki şu tarzda müzik söylenecek diye bir kural yok. Protestanlar yeniliğe çok açıktır. Birçok konuda Protestanlık gittiği ülkenin kültürüyle özdeşleşebiliyor. Bu bana mantıklı geliyor çünkü bütün bu kültürleri dilleri o müzikleri o insanları yaratan Tanrı ve bu sözler, bu yaşam biçimi Tanrı'nın. Öyleyse bunların birbirine uyum sağlaması ya da uyum göstermesi çok normal geliyor bana. Kişi zaten hangi müzikten tat alabiliyorsa bu müzikle en yüksek coşkuya ulaşabiliyor ilahi söylerken... Tabi sözlerin önemi büyük ama bence müzik daha önemli oluyor ve kişiye bazen sözlerden daha büyük bir coşku veriyor. Bu çok önemli bizim için çünkü Tanrı'ya olan sevgimizi, coşumuzu en iyi şekilde ifade edebilmemiz lazım... Türkiye'de tabi Protestanlık yeni yeni geliyor ve Türkler arasında da sanıyorum önümüzdeki birkaç on yıl içinde bir Türk tarzı gelişecek. Hatta bence bugünlerde başladı bile. Çünkü sanat müziği tarzında ya da halk müziği tarzında ilahiler söylenmeye başladı (İhsan Çelik ile görüşme 14.01.2010).

Değindiği gibi Protestanların içine girdikleri kültürün müziğini kullanmalarının ardında ilgi çekebilme düşüncesi yatar. Bu anlamda seçilen parçaların keyif verici olması da önemlidir. Hatta bunun için özel bir gayret de gösterilir ve keyif veren parçalar ayinlerde daha sık çalınır. Özellikle tempolu ve alkışlarla eşlik edilen bu parçalar izleyenleri coşturur. Buca Baptist kilisesinde cemaatin çok sevdiği ve her ayinin sonunda bir final olarak söylediği "Selamet Sizinle Olsun" adlı parça buna iyi bir örnektir³⁰:

Resim - 9: Kilisede her ayinde söylenen "Selamet Sizinle Olsun" parçası.

Buca Baptist kilisesinde müziğin genel bir resmini çizmek ve Protestan müziğinin kendine özgülüğünü göstermek açısından dini müzik ya da ilahi deyince kafamızda canlanan islami müzik anlayışıyla bir karşılaştırma yapmak yerinde olur. Buna göre Türkiye'deki protestan ilahileri ile islami ilahileri karşılaştırdığımızda şu durum ortaya çıkar: Türkiye'de islami toplantılarda ya da etkinliklerde kullanılan müziklerin eğlendirici özelliği ya da işlevi olmadığı gibi bunları müzik olarak adlandırmak da çoğu kez uygunsuz görülür. Çünkü İslami ilahiler genellikle eşiksiz ya da nadiren (bendir veya ney gibi) sınırlı sayıdaki kabul edilebilir enstrüman eşliği ile söylenmekte ve kendisini diğer müzik türlerinin hepsinden ayıran belirli bir kutsal ciddiyet içinde gerçekleşmektedir. Bu ilahilerin esas işlevi ise yalın sözlerin sağladığının ötesine geçerek ruhani bir yoğunlaşma sağlamak ve keyif vericiliği de ancak dinsel maneviyat içinde gerçekleştirmektir. Bu sebeple ortada belirli bir form ve üslup vardır ki bu sayede sözler olmaksızın da dini nitelik görülebilir. Öte yandan protestan ilahileri keyfi ve eğlenceyi dini alanın dışına değil tam merkezine alır. Çünkü Protestanlık için Müslümanlıktaki gibi dini, yaşamın geri kalanından soyutlayan bir ibadet anlayışı yoktur. Bu durum ise din algısının olduğu kadar yayılma düşüncesinin de pratik bir sonucudur. Bu sebeple Protestan

³⁰ Parça yavaş başlayıp giderek hızlanır, ikinci sözlerde farklı olarak sadece "selamet" kelimesinin yerini "esenlik" kelimesi alır ve bu melodi 3-4 kez tekrar edilir (Burada 154 nolu kayıttan dinlenebilir: <http://incilbg.com/ilahi/audiopesnarka/audiopesnarka.html>).

kiliseleri için müzik bir eğlence formuyla ortak temeller üzerine kurulmuştur ve dini müzik olarak sınıflandırılmasını gerekecek kadar ağırbaşlı olması gerekmez. Her enstrüman kullanılabilir ve müziğin dini olduğu sadece sözlerinden anlaşılabilir durumdadır. Dini müzik yapmak isteyenlerin zorunluluğu ise kurulu bir pratiğe uyum sağlamak değil yeni bir düzen, o anda orada olan insanların uyum sağlayabileceği bir düzen oluşturmaktır.

Sonuç

Türkiye’de resmi anlamda olmasa da dini pratikler anlamında bir azınlık olan Protestanlar kendi inançlarını yaşamalarının yanında aralarına yeni müminler katılmasını da arzulamakta bunu da dinlerinin içinde girdiği topluma uyum sağlama ideali ile gerçekleştirmeyi düşünmektedirler. En belirgin haliyle o toplumun dili ve kültürünü benimseme şeklinde gerçekleşen dini pratikler içindeki müziğin biçimi de bu çerçeve içinde oluşmaktadır. Bu bağlamda Luther’in din ve müzik ilişkisi anlamında temel prensibi olan müzik aracılığıyla kiliseyi ve ibadeti cazip kılma ve dini pratiklere paralel olarak cemaati müziğin merkezine alma fikri dün olduğu kadar bugün de Protestan müziğinin temelini oluşturur. Bu çerçeve içinde istediği müziği dine uygulama ve bunu istediği gibi icra etme şansı tüm cemaat üyelerine tanınacaktır. Bununla birlikte henüz kendine ait bir tarz oluşturamamış yeni protestanlara dini müziğin nasıl olabileceği de öğretilmelidir. Bunun için de başlangıç için uluslararası dolaşımda olan ünlü parçalar kullanışlı bir araç olarak organizasyonlarıyla ilişkilenen kitabeveleri ve yayıncılar tarafından tercüme edilip basılacak ve dağıtılacaktır.

Türkiye’de çok küçük bir çevre olan Protestan cemaatinin bir parçası da Buca Baptist Kilisesi’dir. Genel anlamda Protestan anlayışla paralel olan ve ancak küçük farklılıklarla kendi kimliğini tanımlayan Buca’lı Baptistler cemaatsel ve demokratik olarak idare edilen topluluklarında müziği merkeze alan bir ibadet anlayışına sahiptirler. Kilisede her etkinliğin sürdürülebilir olmasının ön koşulu olan müzik bir yandan Tanrı’ya yakınlaşma ve ibadetten keyif alma diğer yandan ise müzik aracılığıyla gençleri ibadete teşvik etme amacıyla kullanılmaktadır. Her ne kadar farklı Protestan mezhepleri açısından müzik pratiklerinde belirgin farklar görülse de özellikle cemaate ve onu büyütme Baptistlerin verdiği özel önemin kilisedeki müzik icrasında kısmen karşılığını bulduğu da düşünülebilir. Ancak müzikle ilişkisi açısından cemaatin asıl dikkat çeken yanı yeni üyeleri için Türkiye’deki dini müzik kavramının sınırlarını yeniden tanımlamakta oluşudur. Kapılarının herkese açık olmasında olduğu gibi tüm müzik türlerine açık kapı bırakan topluluk her an hazırda bulunan müzisyenleri aracılığıyla çoğunlukla Türk Protestan kiliseleri için oluşturulmuş tercüme parçalar icra eder. Bunu yaparken de ibadette eğlenceyi uygunsuz değil istenilen bir kavram olarak tanımlar. Çünkü gerek yayılmanın gerekse cemaati oluşturan insanları esas almanın ön koşulu bu kimselerin taleplerine kulak vermektir. Bu ise Türkiye’deki dini müzik tanımı açısından alışılmadık bir durumdur. Büyük çoğunluğu Türklerden oluşan Baptist kilisesi cemaatinin müzikle etkileşiminin en önemli sonucu da budur: katıldıkları bu topluluk yalnız dini yaşamlarını değil dinsel yaşamın bir parçası olan dini müzik kavramlarını da değiştirmiştir.

KAYNAKÇA

- ATA, Yasemin (2010). *İhsan Çelik’le Kişisel Görüşmeler* 10.01.2014 - 14.01.2014
- BERLIN, Adele (2011). *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion*. Oxford University Press
- ERBAŞ, Ali (2007). *Hristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi*, İnsan Yayınları,
- EROL, Ayhan (1998). “Protestan Reformasyonu ve Müzik”. *Ve müzik*, S. 4, S. 28-36
- HİLLERBRAND, J. Hans (2004) *The Encyclopedia of Protestantism*. New York, Routledge
- HOWARD, R Jay. (1992). “Contemporary christian music”. *Journal of popular culture*, S.26, S. 123-130
- KAYGISIZ, Mehmet. (2004). *Müzik Tarihi, Başlangıcından Günümüze Müziğin Evrimi*. Kaynak Yayınları
- LEONARD, J Bill. (2005). *Baptists in America*. Columbia University Press
- MALKOÇ, M. Numan (2011). *Türkiye’de Protestanlık ve Protestan Kiliseleri*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- MERRIAM, P. Alan (1964). *The Anthropology of Music*. Northwestern University Press
- MITCHELL, Claire (2006). *Religion, Identity and Politics in Northern Ireland : Boundaries of Belonging and Belief*. Ashgate Publishing
- MİMAROĞLU, İlhan (1999). *Müzik Tarihi*. Varlık yayınları,

NOLL, A. Mark. (2000). *Protestants in America*. Oxford University Press
TORUN, İshak (2002). "Kapitalizmin Zorunlu Şartı 'Protestan Ahlâk'". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, S. 2, S.89-98
TURNER, Steve (2002). *Amazing Grace: The Story of America's Most Beloved Song*. New York: Ecco
WEBER, Max (2009). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*. Ankara: Alter Yayınları

Web Sayfaları

AGOS (01.09.2012). *Buca Protestan Kilisesi'nde iftar sofrası*. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=buca-protestan-kilisesinde-iftar-sofrasi&haberid=2179> 5 Mart 2014
WORLD ALLIANCE. <http://www.bwanet.org/about-us2/intra-baptist-relations> 2 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
BARBER J. (2006). Luther and Calvin on Music and Worship. *Reformed Perspectives Magazine*, 8 (26).
http://thirdmill.org/articles/joh_barber/PT.joh_barber.Luther.Calvin.Music.Worship.html 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
BATIKENT BEREKET KİLİSESİ. <http://batikentkilisesi.com/> 1 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
BELÇİKA ULUSLARARASI PRESBITERYEN KLİSESİ. Katolik, Ortadoks ve Protestanlık Arasındaki Farklılıklar Nedir?. http://www.ipcgent.be/index.php?option=com_content&view=article&id=49:katolik-ortadoks-ve-protestanlik-arasndaki-farkllklar-nedir&catid=35:nancmz-hakknda&Itemid=54 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
BUCE BELEDİYESİ. <http://www.buca.bel.tr/00300-132-071016.php> 2 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
EKİNAY M. (10.05.2010). Kadıköy'de Bir Protestan Ayini. CNN TURK
<http://www.cnntrk.com/2010/turkiye/05/10/kadikoy.de.bir.protestan.ayini/575622.0/> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
EUROPEAN BAPTIST FEDERATION. <http://www.ebf.org/> 28 Şubat 2014 Tarihinde Erişildi
FREE NOTES. http://www.free-notes.net/cgi-bin/noten_Song.pl?song=Amazing+Grace&profile=null&lang=en 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
HRİSTİYAN BİLGİ KAYNAĞI (2010). *Rab'bin Sofrası'nı Nasıl ve Neden Kutlarız?* <http://www.hristiyan.gen.tr/rabbin-sofrasini-nasil-neden/> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
HRİSTİYAN GAZETE (25.01.2012). *Protestan Kiliseler Derneği Başkanı Zekai Tanyar ile Türkiye'deki Protestanlar Üzerine bir Söyleşi* <http://www.hristiyan gazete.com/2012/01/protestan-kiliseler-dernegi-baskani-zekai-tanyar-ile-turkiyedeki-protestanlar-uzerine-bir-soylesi/> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
HÜRRİYET (21.05.2000). *Protestan Lideri Türk*.
<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-155937> 3 Mart 2014
IŞIK KİLİSESİ. <http://isikkilisesi.org.tr/tr/hakkimizda/> 28 Şubat 2014 Tarihinde Erişildi
İNCİL BG. 'Tanrıyı Yüceltelim' Kitabındaki İlahiler. <http://incilbg.com/ilahi/audiopesnarka/audiopesnarka.html> 1 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
KENDİNĞEZ (2009). *Buca Yazıları-2: İzmir'de Bir İngiliz Kasabası*
<http://www.kendingez.com/PageDetail.aspx?PageID=17218> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
MİLLİYET (14.08.2002). *Türk Hristiyanlarının Ruhani Lideri Alaturka İlahi Besteledi*.
<http://www.milliyet.com.tr/2002/08/14/cumartesi/cum02.html> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
INTERNATIONAL MAGAZIN (2013). *Christmas In İzmir*
http://www.ebm-masa.org/fileadmin/_templates/images/aktuell/magazin/EBM-Mag_1-13_ENG_END.pdf 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
PROTESTANT MUSIC. *The reformation of sacred music*
<http://www.museeprotestant.org/Pages/Notices.php?scatid=123¬iceid=199&lev=0&Lget=EN> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
RÖSLER K. (2007). *Turkey: Name of Baptist Pastor Found on Death List*. <http://www.ebf.org/turkey-name-of-baptist-pastor-found-on-death-list> 1 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
SABAH (02.06.2013a) . *Artık Ülkemde Kendimi Güvensiz Hissetmiyorum*.
<http://www.sabah.com.tr/Egeli/2013/06/02/artik-ulkemde-kendimi-guvensiz-hissetmiyorum> 1 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
SABAH (02.06.2013b). *Kilisede İftar Verdi, Namaz Kıldırıldı, Büyük Tepki Topladı*.
<http://www.sabah.com.tr/Egeli/2013/06/02/kilisede-iftar-verdi-namaz-kildirdi-buyuk-tepki-topladi> 1 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
SABAH (02.06.2013c). *İnanca Saygı Şart*.
<http://www.sabah.com.tr/Egeli/2013/06/02/inanca-saygi-sart> 1 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
SHURDEN W. B. (2011). *Turning Points in Baptist History*
<http://www.centerforbaptiststudies.org/pamphlets/style/turningpoints.htm> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
SÖZ KİTABEVİ. <http://www.sozkitabevi.com> 28 Şubat 2014 Tarihinde Erişildi
TÜRKİYE PROTESTAN KİLİSELER BİRLİĞİ HUKUK KURULU (2008) . *Türkiye'deki Protestan Cemaati'nin İbadet Yeri Sorunu* <http://www.protestankilisesel.org/index.php/raporlar/6-turkiye-deki-protestan-cemaati-nin-ibadet-yeri-sorunu> 4 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
WEB ARCHIVE. <http://web.archive.org/web/20080923003552/http://baptistkilisesi.com/>
YAŞAM KİLİSESİ İLAHİ KAYITLARI <http://ilahiler.yasamkilisesi.com> 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
YAŞAM KİLİSESİ İLAHİ KİTABI (2012).
http://yasamkilisesi.com/sites/default/static_uploads/leaders%20edition%20a4%20combined.pdf 3 Mart 2014 Tarihinde Erişildi
YAŞAM YAYINLARI. <http://www.yyyayinlari.com> 28 Şubat 2014 Tarihinde Erişildi
YASA M. (2004). *Buca Baptist Kilisesi*. <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=8935> 30 Şubat 2014 Tarihinde Erişildi